

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология

Докторант: Величка Симеонова Дошева-Христова

Тема на дисертационния труд: „Самооценка и тревожност, свързани с осиновяването“

Научен ръководител: проф. д-р Станислава Стоянова, катедра „Психология“, Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски“

Изготвил рецензията: доц. д-р Теодор Гергов, катедра „Психология“, Философски факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски“

Получени материали: автобиография, дисертация и автореферат

Данни за докторанта

Величка Симеонова Дошева-Христова е докторант в редовна форма на обучение по Педагогическа и възрастова психология към катедра „Психология“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Завършила е педагогика и теология в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, както и магистърска степен по психология от ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. Преминала е и обучение по Позитивна психотерапия към Дружеството по позитивна психотерапия в България. Работила е като педагог и психолог, психотерапевт за различни институции и организации, в това число и към Асоциация осиновени и осиновители, което вероятно обуславя и нейния интерес към разглежданата проблематика.

Докторантката е преминала процедура по вътрешна защита на предложения за рецензиране дисертационен труд и е насочена към външна защита. Същата има публикувани три научни статии, свързани тематично с дисертацията, с което покрива изискванията за присъждане на съответната образователна и научна степен. Коректно са изпълнени и всички активности заложи в индивидуалния план за обучение на докторанта. Дисертацията е преминала през проверка за плагиатство, която потвърждава нейната автентичност. Авторефератът съответства на дисертационния труд и включва основните моменти от структурата и съдържанието на разработката.

Актуалност и значимост на темата

Дисертацията разглежда един важен и винаги актуален проблем. Осиновяването касае много лица и в този смисъл неговото по-дълбоко и всеобхватно изучаване следва да се приветства и поощрява. По данни предоставени от автора, в България повече от 2 милиона души са свързани с осиновяването. Осиновителният процес е многопластов, съдържащ редица измерения – законови, обществени, нравствени, психологични и т.н. Често той е съпътстван от проблеми, предразсъдъци и стигматизация. Това води до натрупване на несигурност, колебание и тревожност.

За осиновяването трябва да се говори, тъй като то е свързано с редица предизвикателства. Липсата на подкрепяща среда и разбиране на проблема, както и недостатъчната ангажираност на професионалисти и институционални звена са с потенциал да задълбочат трудностите на осиновителните семейства. Това налага допълнителен психологичен прочит на тези процеси, с оглед оптимизиране на съществуващите практики за подкрепа на осиновителите и осиновените деца.

Структура на представената дисертация

Предоставеното за рецензия дисертационно проучване се състои от увод, три глави, обсъждане и изводи, заключение, препоръки, групов тренинг на осиновители, кандидат – осиновители и осиновени, научни приноси, използвана литература и приложения. Така композирана, разработката се вписва в класическата структура за направата на такъв тип труд.

Първата глава разглежда теоретични концепции посветени на проблема. Първата точка насочва вниманието към стигмата при осиновяването и всички негативни стереотипи, пристрастия и социални преценки, които съпътстват този процес.

Теоретичният обзор продължава с информация за самооценката, за нейната същност, компоненти и видове. Предоставена е информация и за нейното изграждане, функции и връзки с потребностите.

Третата глава е посветена на тревожността. Направен е исторически преглед, както и такъв на дефинициите и видовете тревожност. Разгледани са проявите на тревожност съпътстващи осиновителния процес и стресогенните фактори при родителите осиновили дете.

Теоретичният преглед завършва с полезна информация относно това - кога и как да се говори с осиновените деца от различни възрасти.

Като цяло изложението се отличава с информативност и изчерпателност. Авторът е успял да долови и синтезира водещите схващания по въпроса, представяйки ги в смислова последователност.

Общият обем на дисертацията е 230 страници. Използвани са 129 литературни източници на български и английски език. Всички те са коректно описани и присъстващи в книжното тяло и в библиографията.

Изследователски модел

Методологията на емпиричното проучване е разгърната във втора глава. Описани са целта, предмета, и задачите на изследването.

Изведени са пет хипотези, които са релевантни на замисъла на проучването. Предоставена е информация за процедурата на изследване, където са използвани Гугъл формуляри и пряк контакт с изследваните лица, а също и за изследователския инструментариум. Приложени са въпросник за ситуативна и личностна тревожност на Ч. Спийлбъргър, въпросник на Купърсмит за изследване на самооценката при възрастни и методика за изследване на самооценка на Дембо-Рубинщайн. Всички въпросници са прецизно описани, притежават добри психометрични свойства и са адаптирани за българска популация.

Използван е обаче още един въпросник „Жизнени цели и смисъл в живота“, който не си кореспондира с предмета на изследване. Нито в заглавието, нито в теоретичната постановка се говори за жизнени цели и смисъл от живота. Същите не фигурират и в изследователската концепция като цел и хипотези. От изследваните са събрани и социално-демографски данни за пол, възраст, наличие на деца в семейството, дали в семейството има осиновено дете, семейно положение, статус на трудова заетост, местоживееене, образование, материално положение. контингент и приложените статистическите процедури.

Самият контингент се състои от 321 лица. Преобладават изследваните жените – 293 (91,3%), в сравнение с изследваните мъже – 28 (8,7%). Изследваните са на възраст от 10 до 67 години при средна възраст 40,5 години, стандартното отклонение е 12 години. Възрастта на изследваните лица е приблизително нормално разпределена.

За обработка на данните са използвани програмите SPSS Statistics (21) и Microsoft Excel като са приложени следните статистически методи:

- Дескриптивна статистика за описание на извадките;
- Анализ на вътрешна конститентност;
- Статистически методи за проверка на издигнатите хипотези:
 - t-критерий (T-test за две независими извадки) и непараметричния му еквивалент тест на Ман-Уитни;

- дисперсионен анализ и непараметричния му еквивалент Тест на Кръскал-Уолис;
- корелационен анализ чрез коефициенти на корелация на Спирмън и Пирсън.

Резултати и анализ на данните от проведеното психологично изследване

Резултатите от проведеното изследване са поместени в 47 таблици и 1 фигура. Всички те са съдържателни и информативни. Демонстрирано е сериозно отношение към обработката на данните за доказване или отхвърляне на съответните хипотези. Реализирани са съпоставки на изследваните дименсии по факторите пол, възраст, семейно положение, образование, доходи и големина на семейството. Проследени са и взаимозависимостите между изследваните феномени, посредством корелационен анализ. Направените статистически анализи разкриват интересни тенденции, въпреки липсата на статистическа значимост при някои от тях.

Реализирана е дискусия на получените емпирични данни, където авторът демонстрира интерпретативните си способности и личната си позиция. Подчертано е доказването или опровергаването на всяка от хипотезите, придружено от съответния коментар. На няколко места е направен полезен паралел между получените авторски данни и такива от други подобни проучвания или утвърдени теоретични позиции. В края е направено и обобщение на основните изследователски находки. Предложените изводи и заключения са адекватни на получените резултати. Посочени са и някои ограничения на изследването. Съблюдавани са и етичните принципи характерни за такъв тип проучване.

Дисертацията засилва своят практико-приложен характер с предложени групи тренинг за осиновители, кандидат-осиновители и осиновени.

Намирам за основателни и изведените от авторът приноси на дисертацията. Трудът завършва с препоръки за психологичното консултиране и подкрепа на лицата от изследвания контингент. Като цяло проучването притежава потенциал да обогати психологичната практика при работа с осиновители и осиновени.

Мнения и препоръки

В изследването е използван и въпросника „Жизнени цели и смисъл в живота“, който не си кореспондира с предмета на изследване. Нито в заглавието, нито в теоретичната постановка се говори за жизнени цели и смисъл от живота. Същите не фигурират и в изследователската концепция като цел и хипотези - моля, докторантът да внесе яснота.

Седма точка именувана като „Групов тренинг на осиновители, кандидат-осиновители и осиновени“ може да бъде разширена и да прерасне до модел за работа с въпросния контингент. Това от своя страна би обогатило приносната част на дисертацията.

Заклучение

Познанията на Величка Дошева - Христова по проблема, както и достойнствата на дисертационния труд ми дават достатъчно основания да гласувам за присъждането на образователната и научна степен „доктор“. Смятам, че докторантът отговаря на условията и реда за присъждането на съответната степен, ето защо предлагам на уважаемото научно жури да даде своя положителен вот.

20.05.2026 год.

Благоевград

Подпис:

Доц. д-р Теодор Гергов

REVIEW

of a dissertation for the award of the educational and scientific degree "doctor", field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional field: 3.2. Psychology, scientific specialty: Pedagogical and age psychology

Doctoral student: Velichka Simeonova Dosheva-Hristova

PhD thesis on the topic: "Self-esteem and anxiety related to adoption"

Scientific advisor: Prof. Dr. Stanislava Stoyanova, Department of Psychology, Faculty of Philosophy, Southwestern University "Neofit Rilski"

Opinion by: Assoc. prof. Teodor Gergov, PhD, Department of Psychology, Faculty of Philosophy, South-West University "Neofit Rilski"

Materials received: CV, dissertation and abstract

Data on the PhD candidate

Velichka Simeonova Dosheva-Hristova is a full-time doctoral student in Pedagogical and Age Psychology at the Department of Psychology at the Southwestern University "Neofit Rilski". She graduated in Pedagogy and Theology at Sofia University "St. Kliment Ohridski", as well as a master's degree in psychology from the University of Sofia "St. St. Cyril and Methodius". She has also completed training in Positive Psychotherapy at the Society of Positive Psychotherapy in Bulgaria. She has worked as a teacher, psychologist, and psychotherapist for various institutions and organizations, including the Association of Adoptees and Adoptive Parents, which probably determines her interest in the issue under consideration.

The doctoral student has passed the procedure for internal defense of proposals for reviewing a dissertation and is directed to external defense. She

has published three scientific articles thematically related to the dissertation, thereby meeting the requirements for awarding the relevant educational and scientific degree. All activities set out in the doctoral student's individual training plan have also been correctly implemented. The dissertation has undergone a plagiarism check, which confirms its authenticity. The abstract corresponds to the dissertation and includes the main points of the structure and content of the work.

Relevance and importance of the topic

The dissertation examines an important and always topical problem. Adoption concerns many people and in this sense its deeper and more comprehensive study should be welcomed and encouraged. According to data provided by the author, in Bulgaria more than 2 million people are related to adoption. The adoption process is multi-layered, containing a number of dimensions – legal, social, moral, psychological, etc. It is often accompanied by problems, prejudices and stigmatization. This leads to an accumulation of uncertainty, hesitation and anxiety.

Adoption needs to be discussed, as it is associated with a number of challenges. The lack of a supportive environment and understanding of the problem, as well as the insufficient commitment of professionals and institutional units, have the potential to deepen the difficulties of adoptive families. This requires an additional psychological reading of these processes, with a view to optimizing existing practices for supporting adoptive parents and adopted children.

Structure on presented dissertation

The dissertation study submitted for review consists of an introduction, three chapters, discussion and conclusions, conclusion, recommendations, group training of adoptive parents, prospective adoptive parents and adoptees, scientific contributions, used literature and applications. Thus composed, the work fits into the classical structure for writing this type of work.

The first chapter examines theoretical concepts dedicated to the problem. The first point draws attention to the stigma of adoption and all the negative stereotypes, biases and social judgments that accompany this process.

The theoretical overview continues with information about self-assessment, its nature, components and types. Information is also provided about its construction, functions and connections with needs.

The third chapter is dedicated to anxiety. A historical overview is provided, as well as an overview of the definitions and types of anxiety. The following are considered: Manifestations of anxiety accompanying the adoption process and stress factors in parents who have adopted a child.

The theoretical overview ends with useful information about when and how to talk to adopted children of different ages.

Overall, the presentation is informative and comprehensive. The author has managed to capture and synthesize the leading views on the issue, presenting them in a meaningful sequence.

The total volume of the dissertation is 230 pages. 129 literary sources in Bulgarian and English were used. All of them are correctly described and present in the body of the book and in the bibliography.

Research model

The methodology of the empirical study is developed in the second chapter. The purpose, subject, and objectives of the study are described. Five hypotheses are derived that are relevant to the design of the study. Information is provided about the research procedure, where Google forms and direct contact with the research subjects were used, as well as about the research tools. A questionnaire for situational and personal anxiety by C. Spielberger, a questionnaire by Coopersmith for the study of self-esteem in adults, and a methodology for the study of self-esteem by Dembo-Rubinstein are attached. All questionnaires are precisely described, have good psychometric properties, and are adapted for the Bulgarian population.

However, another questionnaire "Life goals and meaning in life" was used, which does not correspond to the subject of the study. Neither the title nor the theoretical statement mentions life goals and meaning in life. They do not appear in the research concept as a goal and hypotheses. Socio-demographic data on gender, age, presence of children in the family, whether there is an adopted child in the family, marital status, employment status, place of residence, education, financial situation were also collected from the subjects. contingent and the statistical procedures applied.

The contingent itself consists of 321 individuals. The majority of the surveyed women – 293 (91.3%), compared to the surveyed men – 28 (8.7%). The surveyed were aged from 10 to 67 years with a mean age of 40.5 years, the standard deviation is 12 years. The age of the surveyed individuals is approximately normally distributed.

The SPSS Statistics (21) and Microsoft Excel programs were used to process the data, and the following statistical methods were applied:

- Descriptive statistics for describing the samples;
- Internal consistency analysis;
- Statistical methods for testing the hypotheses raised:
 - t-test (T-test for two independent samples) and its non-parametric equivalent Mann-Whitney test;
 - analysis of variance and its nonparametric equivalent Kruskal-Wallis test;
 - correlation analysis using Spearman and Pearson correlation coefficients.

Results and data analysis of the conducted psychological research

The results of the study are presented in 47 tables and 1 figure. All of them are meaningful and informative. A serious attitude towards data processing for proving or rejecting the relevant hypotheses has been demonstrated. Comparisons of the studied dimensions have been made by the factors gender, age, marital status, education, income and family size. The

interdependencies between the studied phenomena have also been tracked through correlation analysis. The statistical analyses conducted reveal interesting trends, despite the lack of statistical significance in some of them.

A discussion of the obtained empirical data is carried out, where the author demonstrates his interpretative abilities and his personal position. The proof or refutation of each of the hypotheses is emphasized, accompanied by the corresponding comment. In several places, a useful parallel is made between the obtained author's data and those from other similar studies or established theoretical positions. At the end, a summary of the main research findings is made. The proposed conclusions and conclusions are adequate to the obtained results. Some limitations of the study are also indicated. The ethical principles characteristic of this type of study are also observed.

The dissertation strengthens its practical nature with the proposed group training for adoptive parents, prospective adoptive parents, and adoptees.

I find the contributions of the dissertation, as well as those brought out by the author, to be well-founded. The work ends with recommendations for psychological counseling and support for the individuals from the studied contingent. Overall, the study has the potential to enrich psychological practice when working with adoptive parents and adoptees.

Opinions and recommendations

The study also used the questionnaire "Life Goals and Meaning in Life", which does not correspond to the subject of the study. Neither the title nor the theoretical framework mentions life goals and meaning in life. They do not appear in the research concept as a goal and hypotheses - please, the doctoral student, clarify.

The seventh point, named "Group training of adoptive parents, prospective adoptive parents and adoptees", could be expanded and developed into a model for working with the contingent in question. This, in turn, would enrich the contribution of the dissertation.

Conclusion

Velichka Dosheva - Hristova's knowledge on the problem, as well as the merits of the dissertation work give me enough reasons to vote for the awarding of the educational and scientific degree "doctor". I believe that the doctoral student meets the conditions and procedure for the award of the appropriate degree, that is why I propose to the esteemed scientific jury to give his positive vote.

20.05.2026
Blagoevgrad

Signature:
Assoc. Prof. Teodor Gergov, PhD